

v nepopisljivo žalost vsih podložnih. Nastopi ga 2. Grudna (10^{bra}) 1848 sin njegovga brata *Franc Jožef I.* v svojim 19. leti.⁵¹

Deržavni zbor je bil še zmiram v Kromezi, — na Talijanskim in Ogerskim pa kervava vojska.

1849. Ker je deržavni zbor v svojih dokončkih 1. zlo počasin bil, 2. ker niso bili Madžari, Hervati in Talijani v njem nadomestovani in 3. ker je bilo nekoliko poslancov celo smerti *Laturjeve* krivih; je novi cesar *Franc Jožef I.* ta zbor 4. sušca, če je bil tudi per.. razpustil in sam *ustavo* dal.⁵²

1849 meseca maliga serpana (Juli) so začeli v Metliki pod mestnim sodnikom (štodrihtarjem) *Francom Guštinom* pri grajskim vertu proti šoli mestni vodnjak (štirno) kopati.⁵³

Ravno tega leta 13. dan velikiga serpana (August) je začel pod tehantom *Vincencom Vovkom* Talijan *Domeniko Fabris* farno cerkev svetiga Miklavža na sirovo (freško) malati.⁵⁴

OPOMBE

51. Te in naslednje podatke je Navratil, ki je bil takrat v Ljubljani, kjer se je tudi vpisal v narodno stražo (prj. *Novice*, 1848, str. 75), črpal iz tedanjega časopisja, zlasti iz *Bleiweisovega* tednika. — 52. Belokranjski kmetje so pri odpravljanju tlake in desetine pokazali dovolj revolucionarnega duha, tako na Vinici (J. Apih, *Slovenci* in 1848. leto,

1888, str. 61), v Semiču (*Novice*, 1848, str. 149) in ne ravno nazadnje v Metliki, kjer so se med drugim polastili žitnice, ki jo je ustanovil dekan Vovk. — Nasprotno pa Navratil vseskozi ostro nastopa proti revolucionarjem in kliče kmetom, naj izroče gosposki zakotne pisarje in druge, ki njih same hujskajo proti grajskim. Pravi, da bodo »po oznanjenju c. k. poglavarstva... vsi Izancem enaki hudodelci zdaj brez odlašanja po stojni sodbi (Staadrecht) obsojeni in po primeri svojiga pregreška tudi ob glavo djanic. Zato jim svetuje potrpljenje, kajti vse se bo počasi uredilo, saj naš svitli cesar so dobri, kot duša, in so prepričani, da je treba marsikatero reč polajšati.« (*Novice*, 1848, str. 54). — 57. *Novice*, 1848, str. 170. — Košut = Kossuth. — 58. Milan = Milano; Brešia = Brescia; Piskera = Peschiera (na jugu Gardskega jezera); Benetke = Venezia; mesta v Severni Italiji. — 59. *Novice* 1849, str. 62. — 40. *Novice*, 1849, str. 88, 158, 142, 156. — Danijel Manin (1804–1857), iz ječe osvobojeni advokat, ki je hotel obnoviti beneško republiko in je bil 1848 in 1849 predsednik provizorne beneške vlade. — 41. *Novice*, 1849, str. 88. — 42. *Novice*, 1849, str. 150. Hajnau = Haynau; Gergej = Görgey. — 43. *Novice*, 1849, str. 168. Med drugim poroča *Bleiweisov* list z dne 19. sept.: »Komoranska terdnjava, ktera krog in krog z velikima vodama obdana, dosihmal še nikdar ni bila premagana in se zato »devica« med terdnjavami imenuje, bo dala na vsako vižo naši armadi še veliko opraviti.« (Zavzeta je bila potem še isti mesec, 27. IX. 1849). — 44. *Novice*, 1848, str. 45. — 45. *Novice*, 1848, str. 88. Cesar je zbežal v Innsbruck šele dober mesec kasneje, t. j. 17. aprila. — 46. *Novice*, 1848, str. 142. Cesar se je vrnil na Dunaj 12. avgusta. — 47. *Novice*, 1848, str. 166. — 48. *Novice*, 1848, str. 174. *Latur* = Lathur. — 49. *Novice*, 1848, str. 178. *Olomovc* = Olomouc, mesto na Moravskem. — 50. *Novice*, 1848, str. 190. *Windšgracc* = Windischgrätz. — 51. *Novice*, 1848, str. 208. — 52. *Novice*, 1849, str. 43. — 53. Nekdanja šola je bila v hiši *Franca Guština*, h. št. 16, ki se je kasneje poročil z Ano Navratil, vdovo *Kostelac*. Bila je nizko poslopje z dolgim napuščem in majhnimi okni, streho pa je imela pokrito z desicami. Danes te hiše ni več in je na njenem mestu l. 1941 Ivan Rus sezidal novo hišo. — Vodnjak sam je danes zasut; nanj spominja masivna kamnita školjka z vklesanima letnicama 1849 (leto kopanja vodnjaka) in 1855 (leto postavitve kamnitega ogrodja). — 54. Ko se je Vovk l. 1848 mudil v Trstu, je tam dobil slikarja *Domenica Fabrisa* iz Osope, ki mu je bil pripravljen na presno poslikati meliško cerkev. *Fabris* je prišel v Metliko naslednje leto še z nekim drugim Italijanom, ki mu je pomagal slikati arabeske in druge manjše stvari.

POPIS DRUŽINSKIH POGLARJEV L. 1660 IN ŠTEVILO PREBIVALSTVA V LJUBLJANI

DR. VLADO VALENČIČ

Ze ko je bil dovršen rokopis razprave o prebivalstvu Ljubljane pred dve sto leti, ki je bila objavljena v zadnji številki lanskega letnika »Kronike«, mi je prišlo v roke več seznamov ljubljanskih družinskih poglavarjev z navedenim številom njihovih družinskih članov.¹ Ti seznam, ki so iz l. 1656, 1660 in 1662 in se nanašajo na takratni okoliš stolne župnije, nam dajejo sliko o stanju prebivalstva v času, ko so nastali, zato so brez dvoma važen vir za zgodovino populacijskega razvoja v Ljubljani.

Prvi popis prebivalstva na Slovenskem, ki je bil izveden z namenom, da se ugotovi njegovostevilo, je bil šele l. 1754.² Za prejšnje dobe so se tu pa tam ohranili razni seznam, ki so bili napravljeni v davčne, vojaške ali cerkvene namene, iz katerih se da posneti število prebivalstva ali pa vsaj dopuščajo, da se more število prebivalstva na njihovi podlagi oceniti.³ Največ takih virov pri nas je cerkvenega izvora. Med te spadajo tudi seznam družinskih poglavarjev ljubljanske stolne župnije iz l. 1656, 1660 in

1662, ki vsebujejo število spovedanih in število oseb, ki niso opravile velikonočne spovedi, in sicer posebej otrok, ki še niso prejeli zakramentov, ter posebej ostalih, ki k spovedi niso prišli (*personae pro communione, infantes non pro communione, restantes*).

Iz l. 1656 je ohranjen le seznam, ki vsebuje prebivalce v ulicah od Špitalskih vrat (današnji Prešernov trg) do Kapucinskega samostana (Trg revolucije), od tod do ženskega samostana (na začetku Titove ceste), v Gradišču, pred Nemškimi vrati (Trg francoske revolucije), v Krakovem in v Trnovem, iz l. 1662 pa seznam za mestne dele od jezuitskega seminarja (današnji Levstikov trg) do vodnjaka pri stiškem dvorcu, od tod proti Karlovskim vratom do Schafarjeve hiše (»ad domum Saffarin«), potem zopet od stiškega dvorca do Tranče, od tod do Fabjančeve hiše (»ad domum Dni Fabianzh«) in končno v Špitalski (današnji Stritarjevi) ulici. Ker torej zajemata oba omenjena seznama majhen del Ljubljane, za ugotavljanje števila prebival-

siva v mestu oziroma na teritoriju stolne župnije ne prihajata v poštev in bom obravnaval zato le sezname iz l. 1660.

Vikarji in leviti stolne župnije so sestavili l. 1660 štiri sezname z imeni družinskih poglavarjev in navedli število oddanih spovednih listkov, število otrok, ki še niso opravljali spovedi in število od spovedi izostalih odraslih oseb. Dva seznama nosita z majhnimi razlikami naslov »Nomina et Cognomina Patrum familias qui de se suisque Anno 1660 Labaci pro paschali tempore Confessionis et Communionis dedere schedas« (imena in priimki družinskih poglavarjev, ki so zase in za svojece leta 1660 v Ljubljani za velikonočni čas oddali spovedne in obhajilne listke), druga dva seznama sta pa na kratko označena kot »Communicantes, catechumeni, restantes et absentes anni 1660« (obhajani, katehumeni, izostali in odsotni leta 1660). Vsak seznam je sestavljal drug duhovnik; trije so izkazovali v svojih seznamih družinske poglavarje po ulicah, trgih in predmestjih, kjer so živeli, ali pa so vsaj označevali popisani del mesta po pomembnejših zgradbah, le vikar Boštjančič (Baschtiantshitsch) ni navajal pri popisanih prebivalcih nobenih krajevnih označb, iz opomb pri nespovedanih osebah se vidi, da so stanovali v njegovem seznamu vsebovani blizu jezuitskega kolegija, na Starem in na Mestnem trgu. Po Fabjančičevi knjigi hiš⁴ je bilo na podlagi imen družinskih poglavarjev mogoče ugotoviti, da omenjeni seznam vsebuje stanovalce Gornjega trga, Levstikovega trga, Virantovega vrta, Zvezdarske ulice, Zoisove ceste (dela, ki ga tvori prejšnja Trubarjeva ulica), Starega in Mestnega trga, del Ciril-Methodove ulice (Pred škofijo), Stritarjeve in Mačkove ulice ter delno Cankarjevega nabrežja. En seznam — sestavljal ga je vikar Gregor Rubida, — vsebuje škofa, stolnega prošta, stolnega dekana in večje število duhovnikov, nobenega dvoma ni, da se nanaša na soseščino stolne cerkve. V istem seznamu je popisana ulica pred frančiškani, danes del Vodnikovega trga in Študentovske ulice, ulica pred vicedomom, to je okolica današnje univerze na Dvornem trgu, Židovska ulica, ulica pred deželno hišo in deželna ulica (»platea ante domus provinciale« in »platea provincialis«), okolica današnje Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Novi trg (v seznamu stoji sicer »in foro antiquo«, vendar je bila to napaka popisovalca, kajti več družinskih poglavarjev te skupine sem na podlagi Fabjančiča⁵ lokaliziral na Novem in Jurčičevem trgu ter v Čevljarski ulici), Breg in Nemška (Križevniška) ulica. Levita Janez Goste je popisal prebivalce Za zidom (Cankarjevo nabrežje, Ključavničarska steza, Krojaška ulica), v Rebri (Norenstaig), tu je vsebovan tudi Grad, od Schaffarjeve hiše (»a domo Schaffa-

rin«, verjetno Gornji trg 20) do Karlovških vrat, v Rožni ulici, v Hrenovi ulici, v seznamu »platea quae vocatur Nasturcia«, po imenih stanovalcev sem jo s pomočjo Fabjančiča⁶ spoznal za Hrenovo (popisovalec je najbrž istovetil hren z vodno krešo ali pa travniško penušo), na Žabjeku, na Prulah pred Karlovškimi vrati in na pokopališču sv. Nikolaja. Četrty seznam je sestavil Jurij Hlade, v njem so prebivalci ulice od Špitalskih vrat (Prešernovega trga) do ženskega samostana (današnja Čopova ulica), Gradišča, pred Nemškimi vrati (Trg francoske revolucije), iz Trnovega, Krakovega in od Vicedomskih do Špitalskih vrat (od Dvornega do Prešernovega trga).

Ulice in trgi	Število družinskih poglavarjev	Spo-vedani	Otroci	Iz-ostali	Skupaj
Skofija in okolica	20	115	14	2	129
Ulica pred frančiškani	10	46	4	—	50
Ulica pred vicedomom	7	32	2	—	54
Židovska ulica	19	85	19	—	104
Pred deželno hišo	17	85	21	—	104
Deželna ulica	9	35	10	10	55
Novi trg	11	60	11	8	79
Breg	21	116	38	—	154
Nemška ulica	50	208	47	—	255
Za zidom	28	111	40	—	151
Reber (Norenstaig)	53	177	70	1	248
Oč Schaffarjeve hiše do					
Karlovških vrat	21	74	25	—	97
Rožna ulica	27	134	37	1	172
Hrenova ulica	35	129	22	—	151
Žabjek	25	95	24	1	118
Pred Karlovškimi vrati					
— Prule	17	60	16	—	76
Pokopališče sv. Nikolaja	7	25	1	—	26
Gornji trg, Levstikov trg,					
Stari trg, Mestni trg	200	890	245	52	1.185
Oč Špitalskih vrat do					
ženskega samostana	21	87	25	—	112
Gradišče	55	267	59	1	327
Pred nemškimi vrati	31	121	40	—	161
Trnovo	62	245	94	—	339
Krakovo	69	260	115	—	375
Od Vicedomskih do					
Špitalskih vrat	26	132	27	—	159
Skupaj	817	3.583	1.000	76	4.659

Rezultati popisa so razvidni iz tabele, v kateri je število prebivalstva izkazano po ulicah, trgih in mestnih delih tako kot v seznamih. Število družinskih poglavarjev sem izkazal posebej, da je mogoče dobiti sliko o številčni sestavi družin. Sveda so družinski poglavarji šteti tudi v koloni spovedanih oziroma izostalih, tako da končna kolona daje število celotnega popisane prebivalstva. V tabeli so števila in seštevki, kot sem jih sam ugotovil; pripominjam, da so tudi popisovalci sešteli svoje sezname in zapisali na njih svoje

seštevke, ki pa imajo vsi več ali manj napak. Po seštevkih v seznamih bi število popisanih znašalo:

	Spovedani	Otroci	Izostali	Skupaj
Seznam Gregorja Rubide . . .	769	150	34	953
Seznam Janeza Gosteta . . .	790	224	5	1.017
Seznam vikarja Boštjančiča . . .	921	249	55	1.225
Seznam Jurija Hladeta . . .	1.194	378	1	1.572
	3.674	1.001	95	4.768

Številke v Boštjančičevem seznamu so včasih popravljene in težko čitljive, zato ni izključeno, da sem jih drugače bral, kot jih je zapisovalec zapisal. Razlike med mojo ugotovitvijo in popisovalčevimi seštevki so največje pri seznamu, ki ga je sestavil Jurij Hlade; ta se je pri seštevanju precej zmotil.

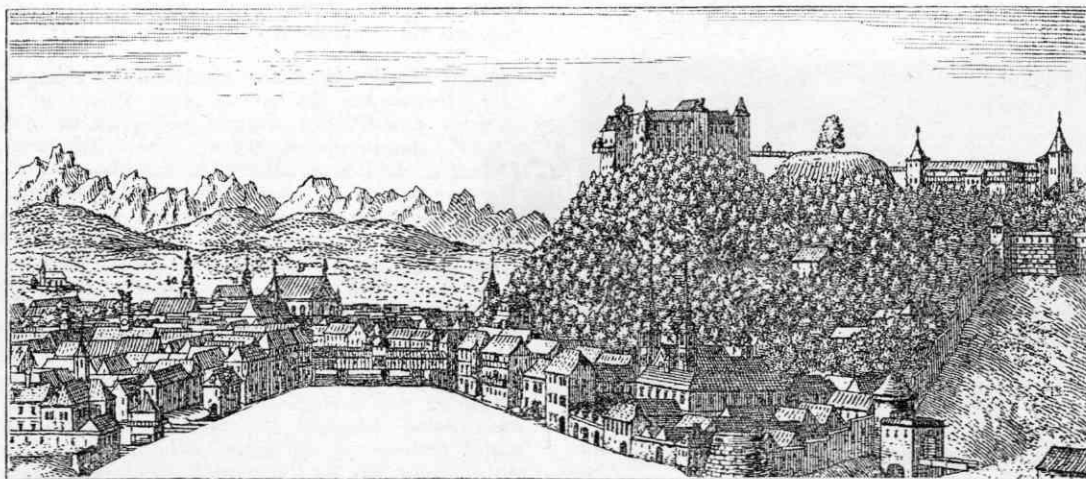
Na teritoriju stolne župnije je bilo tedaj po mojem seštevku seznamov popisanih 4.659 oseb. K tej številki je treba takoj pripomniti, da ne predstavlja vsega takratnega prebivalstva omenjene župnije. V seznamih je navedenih skupno 25 družinskih poglavarjev, ki so bili s svojimi družinami odsotni in niso upoštevani ne med spovedanimi ne med izostalimi. Pri povprečju 5.7 osebe na družino bi morali prišteti k gornjemu številu približno 150 oseb. Ravno tako bi morali prišteti še prebivalce ljubljanskih samostanov in jezuitskega kolegija, ki niso spadali pod jurisdikcijo stolnega župnika in niso v seznamih. V samostanih in jezuitskem kolegiju je tedaj živelo gotovo 150—200 ljudi. Sicer pa vzbujajo sezname vtis, da je v njih z omenjenimi izjemami zajeto celotno stalno prebivalstvo in da je torej dejansko število takratnega prebivalstva v stolni župniji znašalo okrog 5000 oseb.

Že po načinu, kako je bil popis izveden, in po namenu, kateremu je služil, smemo biti prepričani, da je dosegel kar največjo popolnost.

Cerkev je vodila v desetletjih, potem ko je bila reformacija na našem ozemlju zatrta in se je uveljavila katoliška restavracija, strogo nadzorstvo nad izpolnjevanjem verskih dolžnosti. Ljubljana je bila takrat še majhno mesto, duhovščina župne cerkve je gotovo imela pregled nad verniki in ni verjetno, da bi pri popisu nastale večje vrzeli. Tudi je bilo število drugovercev neznatno, seznam navajajo le štiri protestante, trije so bili rokodelski pomočniki, zato je s popisom katolčanov bilo zajeto dejansko vse mestno prebivalstvo.

O strukturi prebivalstva rezultati popisa ne povedo veliko. Kot že omenjeno, je na družinskega poglavarja prišlo povprečno 5.7 osebe, to povprečje je skoraj isto, kot je bilo ugotovljeno za l. 1754. Med družinskimi člani so šteti tudi hišni posli in druge tuje osebe, ki so živele v družini. To se vidi iz opomb glede od spovedi izostalih oseb, kjer je omenjeno n. pr., da ni bil oddan spovedni listek za pomočnika, ki je luteran, ali pa, da ni bilo k spovedi pisarjev in služkinj. Otroci, ki še niso prejeli zakramentov, so predstavljali 21.5% popisane prebivalstva, pri štetju l. 1754 pa so tvorili otroci do vštete tri-najstega leta 21.8% vseh prebivalcev, zato smemo sklepati, da sega skupina katehumenov oziroma za zakramente še ne doraslih otrok približno do 14. leta starosti.

Za del Ljubljane, ki je spadal pod šentpetrsko župnijo, to je za šentpetrsko in poljansko predmestje, ni podatkov o številu prebivalstva, ki bi sloneli na kakšnem popisu. Mogoče pa je število prebivalstva v obeh predmestjih za čas okrog l. 1660 približno oceniti po številu rojstev. Ker manjkajo rojstne knjige stolne župnije za čas od l. 1645 do 1669, ni mogoče izračunati nataliteto za stanje prebivalstva v l. 1660 in uporabljati tak časovno najprimernejši multiplikator. Sicer je v

Pogled na Ljubljano od juga v Valvasorjevi dobi v drugi polovici XVII. stoletja

arhivu stolne župnije register h krstnim knjigam iz XVII. stoletja, ki se nanaša tudi na razna leta, za katera krstne knjige niso ohranjene, vendar ta register ni dovolj popoln, da bi ga mogel v ta namen uporabljati.⁸ Po registru je bilo v letih 1656 do 1660 in 1662 do 1665 — za l. 1661 podatki manjkajo — povprečno 147 novorojencev na leto, medtem ko je prišlo po krstnih knjigah v letih 1658 do 1645 povprečno 325 krščencev na leto. V tem številu pa je vmes mnogo krščencev, rojenih v drugih župnijah, tedaj so namreč krščevali v stolnici in vpisovali v krstne knjige stolne župnije še številne novorojenčke iz sosednih župnij, ki pa jih od mestnih ni mogoče natančno ločiti, ker ni vedno navedeno, iz katere župnije so bili. V letih 1670 do 1680 je bilo po krstnih knjigah stolne župnije letno povprečno 224, po registru pa 180 novorojencev. To naj zadostuje kot dokaz za nepopolnost registra krščencev. Pri pomanjkanju drugih podatkov moramo pri ocenjevanju števila prebivalstva uporabiti multiplikator, ugotovljen na podlagi štetja iz l. 1754 in števila rojstev iz istega časa. Izračunal sem, da je tedaj prišlo povprečno na enega novorojenca 26.1 prebivalcev.⁷ Mislim, da smemo ta multiplikator uporabiti za ocenitev prebivalstva v tistem delu Ljubljane, ki je spadal k šentpetrski župniji; za to župnijo ne razpolagamo z ustreznimi podatki, smemo pa predpostavljati, da se nataliteta v poljanskem in šentpetrskem predmestju ni bistveno razlikovala od natalitete v ostalih delih mesta. Ker je bilo v obeh omenjenih predmestjih v letih 1656 do 1665 na leto povprečno 59.8 novorojencev, je moralo število prebivalcev znašati na podlagi multiplikatorja 26.1 okrog 1.560 oseb.

Po številu rojstev sem ocenil tudi stanje ljubljanskega prebivalstva konec XVI. stoletja, za prvo polovico in za konec XVII. stoletja.⁹ V

naslednjem pregledu podajam svoje cenitve kakor tudi ugotovitve popisov iz l. 1660 in l. 1754, ki kažejo razvoj ljubljanskega prebivalstva nekako skozi poldrugo stoletje. Ker je stanje za nekatera leta ugotovljeno oziroma izračunano za teritorij župnij, ki sta sestavljali mestno ozemlje, in so podatki različnega značaja, nekatere številke so le cenitve, druge pa rezultati več ali manj točnega popisa, navajam številke ločeno po župnijskih teritorijih. Od šentpetrske župnije sta seveda upoštevani le šentpetrsko in poljansko predmestje, ki sta bili del mesta.

Leto	Stolna župnija	Šentpetrska župnija	Celo mesto
ok. 1595	—	—	ok. 4400
ok. 1620	—	—	ok. 5050
1660	4659	ok. 1560	ok. 6200
ok. 1700	ok. 5710	ok. 1740	ok. 7450
1754	6658	ok. 2700	ok. 9350

Dasi gornje številke, ki slone na približnih cenitvah in nepopolnih popisih, ne morejo biti točne, nam vendar nudijo sliko o stanju in razvoju ljubljanskega prebivalstva, ki se najbrž ne bo preveč oddaljevala od pravega stanja, katerega za dobo, ki ni poznala ljudskih štetij, na podlagi ohranjenih podatkov ni mogoče ugotoviti.

OPOMBE

1. Kapiteljski arhiv, fasc. 58, št. 17. Na sezname je natelet pri pregledovanju Kapiteljskega arhiva in me nanje opozoril arhivar Božo Otorepec. — 2. Vlado Valenčič, Prebivalstvo Ljubljane pred dve sto leti, Kronika, II/5, 1954, str. 191 sl. 3. O raznih sekundarnih virih za statistiko prebivalstva v času pred vojaškimi konskripcijami in ljudskimi štetji prim. Fran Zwitter, Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stoletja do današnjih dni, Ljubljana 1956, str. 11 sl. — 4. Vladislav Fabjančič, Knjiga hiš, I. del, Stari trg. Rokopisna knjiga v MALj. — 5. Fabjančič, Knjiga hiš, II. del, Novi trg. — 6. Glej opombo 4. — 7. Poglavlje o populaciji Ljubljane med 1500 in 1700, ki sem ga pripravil za Zgodovino Ljubljane, Rokopis v MALj. — 8. Arhiv stolne župnije v Ljubljani, Auszug der Getauften von 1621 bis 1686. — 9. Glej opombo 7.

